

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

УДК 801.81:398.23(=161.2) І.Франко

“ПРИСТУПИТИ ДО ОЦІНКИ І ОЗНАЧЕННЯ ТОГО, ЩО НАЗИВАЄМО ГУМОРОМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ...”: АНЕКДОТОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС ІВАНА ФРАНКА

Святослав ПИЛИПЧУК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
Інститут франкознавства,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79005*

Проаналізовано здобутки Франка-анекдотознавця. Відзначено важливу роль ученого у переведенні досліджень про український народний анекдот із площини принагідних “причинків” у русло систематичного наукового пошуку, спрямованого на комплексне вивчення (записування, дефініювання, контакти з іншими жанрами, функціональні можливості, сфера вживання, компаративний аналіз, белетристичне опрацювання тощо) цієї важливої формації фольклору.

Ключові слова: анекдот, фацеція, народна гумористика, анекдотознавство, цикл, інтермедія, вертепна драма.

У передньому слові до корпусу “Галицько-руські анекдоти” В. Гнатюк слушно констатував: “...анекдоти то найпопулярніший відділ у народній словесності” [3, с. X]. Немає сумніву, що цей “найпопулярніший відділ” фольклору потрапив під аналізаторський скальпель Івана Франка, який і до цього жанру зумів застосувати свою філігранну техніку дослідження найскладніших уснословесних явищ, а відтак висловити чимало цінних, зі значним евристичним потенціалом спостережень щодо особливостей становлення, розвитку, сфери функціонування та перспектив побутування анекдоту як центральної генологічної одиниці народної гумористики.

Об’єктом серйозних наукових зацікавлень анекдот став досить пізно. Лише наприкінці XIX ст. з’явилася низка студій, в яких висвітлено окремі аспекти сутності жанру. Вирішальну роль для розвитку досліджень про анекдот і їх переходу із площини принагідних, спорадичних “причинків” у площину систематичних наукових розслідувань відіграли учені Наукового товариства імені Шевченка. Найвагоміший внесок у поступ українського анекдотознавства зробили І. Франко та В. Гнатюк. Вже згадана збірка В. Гнатюка “Галицько-руські анекдоти” (Етнографічний збірник, 1899, т. VI), що налічує понад 600 зразків жанру, і до сьогодні залишається найповнішим і найавторитетнішим

зібранням українського народного дотепного слова. Видання побачило світ в результаті тривалої пропедевтичної роботи, спрямованої на повномасштабне теоретичне осягнення жанру. Важливим чинником, що стимулював входження в орбіту серйозного наукового дослідження досі ігнорованого анекдотичного репертуару, стала Франкова концептуальна вступна стаття до видання першого тому “Етнографічного збірника”. Ця передмова, в якій І. Франко продемонстрував панорамне бачення уснословесної традиції і через дефінітивні означення окреслив основні підходи до жанрового розмежування фольклорної прози, мала програмний зміст. У розвідці як окрему генологічну одиницю І. Франко виокремив “фацецію”, себто легітимізував значний пласт усної словесності, акцентувавши на потребі його ретельного вивчення. Львівський учений належав до вузького кола тих українських фольклористів, які доклали чимало зусиль до того, аби ввести у систематичний науковий обіг цей жанр, розширити горизонти його теоретичного пізнання. Передусім він усвідомлював нагальну потребу розглядати анекдот у контексті інших прозових жанрів фольклору, адже лише на тлі близьких за суттю творів можна максимально точно вияскравити своєрідні риси досліджуваної генологічної одиниці. Комплексне врахування виокремлених таким способом критеріїв, вважав І. Франко, є основою для жанрового диференціювання творів зазначеної формації. На доказ об’єктивності висловлених міркувань дослідник запропонував лаконічне, проте вельми продумане й обґрунтоване визначення для анекдоту, зазначивши, що “фацеція (анекдот), т. є. коротеньке, звичайно гумористичне оповідане, якого суть становить звичайно якесь одно спостережене, часто гра слів, незвичайний оборот мови, прозвище і т. и. По своїому характеру і тенденціям сі твори близько підходять до новел, і хоча й між ними багато елементу міжнароднього, вандрівного, то все-таки локальний колорит в них далеко сильніший, ніж в новелах і певно між ними знайдеться далеко більше виплодів нашого рідного поля, ніж між новелами” [9, с. 1]. У дефініції учений виписав і формальні, і змістові показники, які у своїй сукупності формують неповторний ореол анекдоту. Отож, з формального боку це має бути “коротеньке оповідання”, тобто лаконічність, конденсованість викладу належать до прикметних ознак жанру і вводять його до певної міри у паремійний комплекс. Що ж до змістових параметрів фацеції, то, за проникливими спостереженнями І. Франка, для неї найважливішими є “гумористичність” та одноепізодність, оте “одно спостережене”. Зосередженість винятково на одній події, яка врешті зводиться до несподіваної розв’язки, незвичайного повороту сюжету, допомагає зберегти, мовлячи словами Е. А. По, “сдність враження”, максимально загострити і підсилити сміховий ефект, передати унікальну емоцію анекдотичної оповіді.

Франкове визначення анекдоту на довгий час стало основоположним для уснословеснознавців багатьох поколінь. Зокрема, засадничі положення автора програмної класифікації жанрів народної фольклорної прози “по формам літературним” перемандрували до книги Ф. Колесси “Українська усна словесність”, де з незначними доповненнями та уточненнями повторено Франкову дефініцію анекдоту. Автор згаданої праці пише: “Анекдоти, фацеції, сміховинки – це коротенькі, звичайно гумористичні оповідання, приклади й дотепи з побутовим характером. Змістом і

тенденціями вони підходять близько до новель, від яких відрізняються головно своєю короткістю: оповідання зосереджуються на якомусь одному спостереженні, жарті, грі слів, звороті мови, прізвищі. І між анекдотами є багато мандрівних і запозичених тем. А проте льокальний кольорит виступає в них сильніше, ніж у новелях. Велика частина анекдот є оригінальним витвором українського народу. Анекдоти характеризують із гумористичного боку різні верстви суспільні, стани, професії (селян, панів, ремісників, попів, школярів, наймитів, жебраків), різні народи та племена (поляків, москалів, жидів, циганів, бойків, гуцулів), різні типи (брехунів, дурнів), товариські та родинні відносини й т. ін. Назбирається навіть чимало історичних анекдот, н. пр., про Каньовського. В анекдотах виявляються особливо невичерпні засоби українського гумору” [7, с. 135–136]. Ця розлога цитата промовисто свідчить про те, що Франкові теоретичні роздуми над жанром органічно увійшли у традицію українського анекдотознавства, стали в багатьох моментах відправною точкою для дальшого дослідницького пошуку.

До теоретичного збагнення жанру І. Франко підходив як досвідчений фахівець-практик, який, зафіксувавши чималу добірку творів народної гумористики, тобто, маючи значний практичний досвід, міг адекватно оцінити сутність анекдоту. На позначення жанру І. Франко паралельно послуговувався двома термінами “фацеція” та “анекдот”. Дослідник використовував їх як синоніми і вважав абсолютно взаємозамінними.

У низці студій І. Франко звертався до колег із проханням фіксувати усі без винятку зразки народної творчості, особливо звертати увагу на анекдоти (“До збирачів етнографічних матеріалів”¹). Він вболівав за те, аби у фольклористичному дискурсі було представлено усе різноманіття “продуктів духових змагань многих поколінь наших предків”, аби незаслужено поскрибовані пласти фольклору стали невід’ємним елементом авторитетних фахових видань і отримали належний науковий коментар, який у багатьох моментах засвідчить наскільки вагомим є аналіз тих “дрібних творів” для кращого зрозуміння складних питань уснословеснознавства. Відтак, не дивно, що вчений вельми щиро вітав навіть найдрібніші публікації народного дотепного слова, а появу VI тому “Етнографічного збірника”, де було подано корпус “Галицько-руські анекдоти” В. Гнатюка, вважав знаковою подією, яка матиме значний резонанс і гідно представить здобутки української науки про фольклор у Європі. Цей монументальний як на той час збірник творів народної гумористики, в якому успішно передано тенденційні прикмети української народної сміхової культури, І. Франко аргументовано назвав “найбагатшим” у всій “слов’янській етнографічній літературі” [11, т. 32, с. 21]. На жаль, і зараз мусимо констатувати, що Гнатюків компендіум, попри те, що побачив світ понад століття тому, залишається найповнішим зводом українських анекдотів. Діяльну участь у формуванні цього “спорого”, як висловився на сторінках “Історії української етнографії” Ф. Колесса, видання відіграв І. Франко. Він не лише подав власні записи

¹ У цьому зверненні, що з’явилося у “Хроніці НТШ” (1904, № 20, вип. 4, с. 14–17) за підписом І. Франка та В. Гнатюка, було зазначено: “Можна також записувати анекдоти..., але для того належить справити відповідний том Етнографічного Збірника (йдеться про шостий том, де було опубліковано колекцію анекдотів В. Гнатюка. – С. П.), щоби не записувати того самого...” [11, т. 35, с. 414].

народних дотепів (їх у корпусі понад сорок), а й в окремому прикінцевому додатку запропонував низку паралелей з українських і чужомовних видань до сімдесяти зразків. З типовою для себе скромністю учений зазначив, щоправда, що своїми заувагами аж ніяк не претендує на вичерпність і повноту, однак для активізації досліджень такого типу пропонує ці “причинки до порівняльних студій”, які “на своєму полі ледво ще розпочаті” [12, с. 1]. У передмові до “Галицько-руських анекдотів” В. Гнатюк акцентував, що він як упорядник для компонування якісного фольклористичного продукту неодноразово користувався вказівками і порадами старшого колеги, а тому висловив йому “окрему дяку”.

Франкові належить вагома роль у пришвидшенні і налагодженні процесу студіювання анекдотичної літератури. Важливість місії І. Франка полягала у тому, що він послідовно залучав зразки народної сміхової культури у живу плинність фольклористичних змагань кінця XIX – початку XX ст. Промовистим фактом цілеспрямованої роботи І. Франка на систематичне уведення народних анекдотів у науковий обіг стала публікація добірки яскравих зразків жанру у “вістнику літератури, історії і фольклору” “Житті і слові”, що було не випадковістю, а доказом практичної реалізації редакторської політики та, зрештою, наукової фольклористичної концепції ученого. Підкреслюючи вагомість уведення анекдотів у простір серйозного періодичного видання, І. Франко у листі до М. Драгоманова писав: “Дуже інтересний матеріал зводжу і порядкую тепер до титла “Вигадки і насміхи” (про циган, жидів, бойків, гуцулів, попів, панів, німців, богачів і бідних і т. ін.), звісно, стягаючи сюди тільки таке, що не підходить під поняття новел” [11, т. 50, с. 16]. Щоправда у цьому ж листі дослідник висловив стурбованість з того приводу, що “оті матеріали часто нецензурні”, відтак не усі можуть бути публіковані у часописі, розрахованому на широке коло читачів (не тільки науковців). Лише згодом питання сороміцького фольклору, зокрема і нецензурних анекдотів, було частково вирішено: у Парижі заснували видання “Криптадії”, яке було розраховане на презентацію “забороненого фольклору” і використовувалося винятково у наукових колах для максимально повного вивчення усіх (табуйованих також) аспектів народного життя.

У своїй чітко задекларованій програмі уснословеснознавчих пошуків І. Франко свідомо виділив окреме місце для вивчення анекдотів. З численними проханнями фіксувати та давати хоча б незначний науковий коментар до народних жартів дослідник звертався і до сучасників, і до майбутніх поколінь науковців, усвідомлюючи важливість навіть найменшої зауваги для провадження якісного анекдотознавчого дискурсу. Франкове зацікавлення анекдотами виявилось на різних рівнях: спершу він, захоплюючись живим і дотепним народним словом, лише фіксував зразки народного гумору, згодом почав використовувати фацеції як органічний ілюстративний чи аналітичний елемент у своїх фольклористичних студіях, паралельно вплітав барвисті і соковиті анекдотичні сюжети у структуру оригінальних художніх полотен (згадаймо хоча б його “З екзамену”).

Можемо проартикулювати чимало чинників, які підштовхнули І. Франка до введення анекдотів у корпус актуальної фольклористичної проблематики, однак найімовірніше в зазначеному питанні дослідник покликався на досвід старшого колеги М. Драгома-

нова і за прикладом авторитетного фольклориста вирішив докладніше зупинитися на вивченні сміхової культури народу. Саме М. Драгоманов у розвідці “Турецькі анекдоти в українській народній словесності”, що з’явилася спершу на сторінках “Киевской старины”, а згодом, уже після смерті автора, була передрукована у першому томі “Розвідок”, окреслив низку засадничих для анекдотознавства пунктів, в яких виразно засвідчив перспективність руху за вказаним маршрутом. Все ж, попри панорамне бачення жанрової проблематики, Кузьмичевський (саме під таким псевдонімом опублікував Драгоманов студію) докладніше зупинився на з’ясуванні питання чужорідної, запозиченої складової в анекдотичному репертуарі українців. Дослідник “згори зазначив”, що в українській усній словесності можемо знайти чимало турецьких впливів, зокрібно досить виразними вони є у сфері анекдотичної літератури. Власне, беручи за основу дві книги французьких перекладів популярного циклу турецьких анекдотів про Наср-Еддіна Ходжу, що їх опублікував 1876 та 1878 року Декурдеманш, український учений знайшов чимало доказів на підтвердження тези про значне “східне підживлення” національної гумористики. Коментуючи наукову “пожиточність” “прекрасної праці” [13, с. 314] М. Драгоманова, І. Франко зазначив: “Автор зводить в тій роботі 21 український анекдот і знаходить їх оригінали в турецьких оповіданнях про шутника Насреддіна, просліджуючи деякі з них і далі на схід і в давнину...” [11, т. 27, с. 11].

Вже у вступних заувагах до статті М. Драгоманов чітко зауважив, що не претендує на повне “вичерпання матеріалу”, а лише “уривково” закреслює актуальний напрям дальших студій. Незважаючи на оглядовий зміст теоретичної частини праці Українця, головню, це дослідження, як і беззаперечно самостійні Франкові спостереження, стали підставовими для уведення в уже цитовану дефініцію твердження про чималий відсоток запозичених елементів (сюжетів, мотивів, образів) в українських анекдотах. Очевидно, враховуючи міркування автора “Турецьких анекдотів”, який стверджував, що “...гумористичні оповідання... при всьому їх місцевому кольориті часто не що інше, як переробки західних *fabliaux* і новель” [4, с. 101] та опираючись на особисті ґрунтовні висновки з поля порівняльного дослідю, І. Франко мав усі аргументи для того, аби напевне заявляти про “богатство” “міжнароднього, вандрівного” матеріалу у фацеціях.

У розвідці М. Драгоманова спостерігаємо, як дослідник не лише констатував факт запозичення певного компонента східної сміхової культури, а й виписав певні принципи особливості опрацювання чужих анекдотичних сюжетів на національному ґрунті. Передусім він наголошував, що окремі теми, потрапивши в інше культурне середовище, набувають нового звучання, нерідко перевершують першовзірець і у плавності викладу, і в енергетиці комічно-сатиричного заряду. Приміром, учений запевняв, що в українському варіанті “анекдоту про балакучого мерця”, на відміну від його турецького прототипу, назверх помітною є “...гладкість в оповіданню, ...більше змагання орозумити мотиви діянь і обставини їх місцевими побутовими рисами” [5, с. 244]. У коментарі до анекдоту про “панів у пеклі” М. Драгоманов також акцентував на аналогічній тенденції і зазначив: “Тут український гумор попав у свою сферу і найшов кілька треба соли та мітку зручність оповідання” [5, с. 245].

Тема мандрівки окремих популярних анекдотичних мотивів, так зручно виписана

у студії М. Драгоманова, зацікавила й І. Франка. Дослідник запропонував декілька пошукових розвідок у цій царині, про що найяскравіше свідчать праці “Жидівська війна”, “Угорська казка” Вацлава Потоцького і “пся крив”, “Ні зле ні добре” та ін. У цих статтях автор продемонстрував широку обізнаність з європейською науковою літературою про анекдот і вкотре засвідчив хист фахового компаративіста-аналітика, який не задовольнявся простим громадженням “покривного матеріалу”, а крізь призму вивчення одного мотиву вказував на очевидні та можливі міжнародні культурні контакти, з’ясовував їх роль у формуванні унікального “повабу” національної уснословесної традиції.

Отож, на відміну від М. Драгоманова, який дуже нечасто вдавався до додаткових коментарів і ширших узагальнень, спрямованих на з’ясування національних “осібностей” гумору, а, переважно обмежувався винятково порівняльним аналізом окремих анекдотичних мотивів, або ж циклів, І. Франко “закроював” на глибші студії із більш “заокругленими” висновками. Наприклад, на основі компаративного вивчення українських та російських сатиричних творів, анекдотів передусім, учений дійшов переконання, що “гумор українця більше погідний і попри всій їдкості та остроті більше гуманний, гумор великороса остається понурий та терпкий навіть там, де вибухає голосним сміхом. І коли в українця крізь сміх видніються сльози, в великороса видніється гнів” [11, т. 26, с. 127]. Загалом І. Франко вважав, що через цілісний огляд народної гумористики, можна дійти до сутнього розуміння тенденцій розвитку сміхової культури і відчутти, як висловився Я. Гарасим, “специфічний тембр українського гумору” [2, с. 190]. Не даремно ж у цитованій рецензії на Гнатюків корпус анекдотів І. Франко стверджував, що ця збірка “дозволяє оцінити багатство того роду творів в устах нашого народу, а при тім дозволяє приступити до оцінки і означення того, що називаємо гумором українського народу” [11, т. 32, с. 21]. Дослідник був переконаний, що у сфері сміхової традиції не менш яскраво, ніж у інших сферах народної творчості, виявляються національні світоглядні особливості, однак і тут потрібно чітко диференціювати, який твір є локальним, місцевого походження, а який має чужорідну основу і задля свого виразного комізму сяк-так адаптований до місцевих умов. І. Франко усвідомлював, що студіювання такої делікатної теми вимагає від ученого вміння втриматися від поспішних висновків і дати збалансовану оцінку різноманітного за походженням матеріалу. У цьому контексті досить вагомими є розважливі міркування М. Драгоманова, який завбачливо застерігав колег-фольклористів щодо можливого “запаморочення” внаслідок використання анекдотів із мандрівними мотивами для характеристики національної окремішності етносу, в середовищі якого твір побутує.

Дещо розвиваючи думку про органічне переплетення запозиченого і “рідного добра” у сфері народної анекдотичної словесності, І. Франко говорив про важливість урахування зазначеного компонента під час встановлення можливих шляхів поповнення національного гумористичного фонду. Дослідник запропонував розглядати опозицію “своє/чуже” як критерій розмежування зразків за генетичною ознакою. Національна сміхова культура, писав учений, поповнюється новими зразками, які “легко могли в нас виникнути, з одного боку, під впливом живих фактів і гумористичних анекдотів та західноєвропейських “шванків” (курсив мій. – С. П.), особливо німецьких, які були здавна популярними..., – з іншого” [10, с. 324].

Типові ходи, типові мотиви, сміхова ефективність яких перевірена досвідом багатьох поколінь творців і реципієнтів, вельми часто лежить в основі творення нових зразків, є дієвим інструментом для компонування якісного продукту сміхової культури народу. Спостерігши цю властивість, І. Франко згадував про часте використання “готової канви” для нових анекдотів. Цикл формується довкола одного осердя, яке стає “джерелом пізніших продуктів цього гатунку” [10, с. 324].

Одним із перших І. Франко звернув увагу на те, що нерідко “з-поза прозорої ширми” анекдоту виглядає проблема значно складніша і ширша за ту, що представлена у самому тексті. Анекдот може тільки йому властивим способом поцілити своїм вістрям у найбільшчу точку і за позірним сміхом вивести на-гора гостру проблему, немов апелюючи до загалу про необхідність негайного її вирішення. Мовлячи про згаданий аспект цих “дрібних творів”, І. Франко стверджував, що вони здатні “бичувати і висміювати вади” [10, с. 321]. Анекдот, до певної міри, є опосередкованою формою привернення уваги до актуальних, інколи дражливих, а тому й замовчуваних питань. В анекдотах зазвичай запропоновано критично-викривальне бачення проблем суспільно-побутових і успішне опрацювання “політичних мотивів”. Такий критичний погляд, що виявляється у цьому гумористичному пласті народної творчості, на переконання І. Франка, “свідчить про вищий розвій народного самопізнання, коли народ починає критично розглядати суспільний устрій, який його оточує, а не сміючи, або не вміючи висказати своїх вражень просто, висказує їх гумористично-іронічним способом” [11, т. 26, с. 59]. Відтак, зразки жанру не варто сприймати винятково через їх розважальну функцію.

Окрім того, І. Франко підкреслював, що деякі популярні анекдоти збереглися у свідомості народу у формі коротких, лаконічних, інформативно містких, надзвичайно влучних і дотепних фраз, які продовжують активно функціонувати у мовленні, зберігаючи за собою глибоке змістове наповнення. Десятки прикладів переходу анекдотів у короткі формули народних приповідок І. Франко подав на сторінках три томного корпусу “Галицько-руські народні приповідки”. Дослідник часто спрямовував зусилля на відшукування анекдотичного першоджерела для окремих промовистих, або ж, навпаки, “затемнених” зразків паремійного фонду. Наприклад: “Згулив Бога! Згулив Бога! – Окрик узятий із анекдота про Цигана, що лізучи на дерево красти мід просив Бога помочи і обіцював Богу свічку, а набравши меду і лізучи з дерева не хотів додержати обіцянки і похвалявся: “Згулив Бога!” та тут же і впав на землю” [1, т. I, с. 125, № 1059]; “А як ти багатий, то тобі вільно в церкві свистати? – Поговірка взята зі звісної анекдоти про глухого і губатого” [1, т. I, с. 142, № 1241]; “Богач за грейцар три рази вмирав. – Натяк на звісну анекдоту про те, як богач позичивши у бідного крайцар, не хотів йому віддати його і тричі вдавав мертвого” [1, т. I, с. 148, № 1308]; ““Буде тобі, буде!” – “Що міні буде?” – “Маєш кожух, то ти тепло буде”. – Для пояснення поговірки оповідають анекдоту: Прийшов подорожний до коршми; була зима, він промерз, а тут грошей нема, зголоднів, ні за що з’їсти ані випити. Сів він у куточку, випив чарку горілки та й грієся. Жидівка не звертає на нього уваги, вона занята розмовою з кількома селянами, яким живо толкує щось півголосом. По якимсь часі селяне вийшли лишивши у неї новий кожух. Жидівка схвала кожух і зирнула яось

боязко на подорожного, а сей насупив чоло тай буркнув під носом: “Буде тобі, буде”. Жидівка, у якої сумліне мабуть було нечисте, підходить до него. “Ну, що мені буде?” А подорожний знов похитав головою тай знов говорить сумовито: “Буде тобі, буде”. Перелякана Жидівка налила йому чарку горілки, дала добру закуску, та все допитує: “Що ж мені буде?” А чоловік їсть і п’є і робиться чим раз більше понурий. Аж коли наситився, бере шапку й палицю і, виходячи з коршми, шепче Жидівці до уха: “Маєш кожух, то ти тепло буде” [1, т. I, с. 194, № 1820]; “Уміла варити, а не вміла давати. – Приповідка основана на звісній анекдоті про цигана косаря, якого господарь по роботі вгодував борщем і кашою так, що бідолаха не міг їсти пирогів” [1, т. I, с. 202, № 1915]; “Ци вся ци не вся, я втяв гопки тай пішов. – Поговорка основана на анекдоті про Бойка, що зайшовши до костела, при музиці органів почав танцювати. Поляки упоминають його: Cicho, Wojku, bo to msza! А він відповів: “Ци вся, ци не вся” і т. д.” [1, т. I, с. 222–223, № 2144]; “Як втяв по пироги! – Приказка оперта на анекдоті про Цигана, який бажав погоститися в господаря, та сей удавав, що вони вже по обіді. Але Циган бачив, що господиня на кінці лави поставила миску з пирогами. От він буцімто квапиться тай каже: Агій, господарю, ба чи така у вас лава довга, як у пана вїта? І знявши ремінь давай міряти лаву, а дійшовши до миски крикнув: Як втяв по пироги” [1, т. I, с. 424, № 4500]; “Вудуд – жидівська зазулі. – Основано на звісній анекдоті про те, як Жиди ходили в ліс бачити зазулю. Вертають вони, а селяни питають їх: “А що, бачили зазулю?” – “Ох, чому ні!” – кажуть Жиди. – “То дуже гарне птах, таке чубате та сорокате. А яке мудре! Як тільки нас побачило, тай зараз нас пізнало тай каже: “Юд, Юд!” А то вони бачили вудуда. Тай відтоді вудуд став жидівською зазулею” [1, т. I, с. 425, № 4513]; “Господи, зішли духа свого! – Може натяк на анекдоту, що якийсь священик, бажаючи побільшити свої доходи, захотів зробити чудо і умовився з дяком, що коли він від престола скаже: Господи, зішли духа свого, дяк із хорів випустить голуба, якого мав у кишені. Тимчасом дяк забув про голуба в кишені і сей задушився. Священик кличе раз до Господа, кличе другий раз, а духа святого нема. Аж за третім разом дяк кричить із хорів: Та не зішло, не зішло, бо здох” [1, т. I, с. 611, № 7007]; “Діти, ремінь! – Приказка оперта на анекдоті про гостя, що об’ївшися в гостині не знав, як попустити пояс на туго навантаженім животі, та користаючи з тої нагоди, що діти в запічку почали щось гомоніти, крикнув: Діти, ремінь! і розщепивши пояс защепив його потім на дальшу дірку” [1, т. I, с. 830, № 9918].

Окрему розвідку І. Франко присвятив з’ясуванню походження виразів “пся віра” та “пся крев”. Він дійшов висновку, що генетично ці фрази пов’язані із давніми анекдотами, які, за словами ученого, “існували незалежно”. Мотив обрання собаки королем, що саме з нього виокремилася дошкульна формула “пся крев”, однією із первісних форм ословлення мав анекдот. “Цей анекдот, – зазначав дослідник, – був пародією старої традиції про походження Агтілі або цілого народу гуннів від собаки...” [11, т. 28, с. 314].

Деякі популярні теми, зазначав І. Франко, знаходять різножанрові форми виразу. Наприклад, згадана тема про недовготривале “королювання пса” в угорців відома й у варіанті казки, і легенди, і анекдоту. Очевидно, генологічний тип опрацювання певного сюжету залежить від того, які наголоси розставлено у творі, який сюжетний елемент

виведено на авансцену. Казка, зазвичай, переводить подію у площину своїх неписаних жанрових канонів, відриваючи її (подію) від реального ґрунту, легенда ж, попри намагання тримати оповідь у реалістичній канві, широко послуговується фантастичними вставками, а анекдот концентрує весь пафос на змалюванні дотепної ситуації, максимально її підсилюючи, нерідко через гіперболізацію, штучне нагнітання певних елементів, що забезпечують виразний комічний ефект. Оскільки народна свідомість з більшим задоволенням апелює до елементів сатиричних, то часто можна спостерігати, як первісно серйозні жанри після своєрідного переосмислення переходять у сферу сміхової культури. І. Франко покликався на реальні факти таких трансформацій і цілком аргументовано стверджував: “Перетворення побожних легенд на гумористичні перекази і анекдоти такі часті і типові в галузі фольклору, що інших прикладів цього гатунку наводити не потребуємо” [10, с. 328].

Дуже проникливо І. Франко відзначав драматичне начало, яке криється у конденсованій формулі анекдоту, підкреслював його сценічність. “Взагалі, – писав дослідник про твори аналізованої формації, – многі тільки тоді робляться зрозумілими, коли бодай у фантазії переведемо їх із епічної на драматичну форму, себто уявимо собі їх мімічне виконання” [11, т. 36, с. 172–173]. Досить широко І. Франко розглянув драматичне опрацювання анекдотичних мотивів у популярних інтермедіях. Класичні зразки “інтерлюдій” новатора драматичної “штуки” Я. Гаватовича І. Франко називав не інакше, як “...цікаві проби драматичного оброблення мандрівних приказок та анекдот” [11, т. 40, с. 289]. Представлення відомих жартів у коротенькому театралізованому дійстві поміж актами серйозних моралізаторських драм користувалося особливим інтересом серед народу і досить швидкими темпами входило в орбіту улюблених творів XVII–XVIII ст. Розбір декількох анекдотичних сюжетів, що органічно “перетекли” у нову форму інтермедій, І. Франко запропонував на сторінках незавершеної “Історії української літератури”, вважаючи цей “виплід духового життя” наших предків важливим сегментом “культурного розвитку”. У бібліотеці Народного дому Франкові вдалося віднайти дві інтермедії з XVII–XVIII ст. Одна з цих інтермедій є типовим зразком розгорнутого драматичного опрацювання відомого анекдоту про “суперечку жида з русином за віру”. Для кращого зрозуміння прихованого сміхового ефекту і задля доказу існування такого типу творів поза інтермедійною сценою дослідник лаконічно переповів сюжет: “стало на тім: у котрій вірі більше свят, тої прихильник має вискубти противникові по волоску за кожде свято. Починає жид і не доходить навіть до десяти, потім починає русин і, дійшовши до сорока святих, вискубає жидові з бороди цілий жмут волосся, а дійшовши до всіх святих, обома руками вириває йому пейси” [11, т. 40, с. 290–291].

Цінні зауваги щодо народної анекдотичної літератури І. Франко висловив у розлогіій студії “До історії українського вертепу”. У праці дослідник вказував, що неодноразово основою світської частини вертепного дійства ставали анекдоти. Єдність емоційного спрямування цих двох важливих пагонів духової культури народу, а саме їх виразне “струмуюче” сміхове начало, вплинуло на “ущільнення” зв’язку між жанрами. Театралізований варіант анекдоту, що знайшов вираз на сцені “шопки”, органічно впи-

сувався у калейдоскоп подій та персонажів, який став візитівкою лялькової вертепної драми. На доказ об’єктивності висловлених спостережень І. Франко запропонував розгорнутий текст “людового анекдоту”, який найімовірніше став прототипом багатьох “кадрів” лялькового вертепного дійства. Ось цей зразок: “...раз у Польщі повсталася конфедерація, і конфедерати, зібравшись, зайшли до коршми та питають жида: “Слухай, жиде, з ким тримаєш?” Жид переляканий каже: “Ох, з єгомосці паном королем”. “Так, то ти проти нас? А бийте жида!” Набили конфедерати жида, забрали з коршми, що їм хотілося та й пішли. Але за яку годину приходять королівські вояки і знов питають жида, з ким тримає? Жид, іще тремтячи від недавніх побоїв, каже, що з вельможними панами конфедератами”. “Так, то ти проти короля? А бийте жида!” Збили його, поламали, що було в коршмі, та й пішли далі. Не минула ще година, як надбігають козаки. “Жиде, а з ким тримаєш?” “Ох, панове, не питайте, з ким тримаю, а бийте!” [11, т. 36, с. 323].

Сценічна дія лялькового вертепу для підсилення комічного ефекту вдається до різномірних, як висловився І. Франко, “екстравагантій”, саме анекдоти є невичерпною скарбівнею такого типу елементів, адже побудовані на принципі несподіваного повороту ситуації і часто вдаються до раптового накладання двох незалежних контекстів у так званій точці бісоціації (бісоціація – ситуація поєднання, перехрещення у свідомості реципієнта двох незалежних, але логічно виправданих асоціативних контекстів).

Одним із улюблених прийомів вертепної лялькової драми є сценічне представлення різних національних типів (жид, циган, литвин, москаль та ін.). В отій “дефіладі репрезентантів різних суспільних верств і різних національностей... кождий промовляє своєю власною мовою, своїм жаргоном, виявляє питомі, звісно, доведені до карикатури уподобання, вірування та привички” [11, т. 36, с. 279]. Аналогічним способом презентації національних і соціальних характеристик охоче послуговуються жанри народної гумористики. Можна беззастережно виокремити розширений цикл анекдотів, об’єднаних постаттю центрального персонажа, представника певної суспільної групи чи нації. Про існування і популярність таких циклів говорив і І. Франко, наголошуючи, що їх докладний аналіз може стати основоположною джерельною базою для оцінки рецепції інших етносів, нерідко дошкульної і надто перебільшеної у висвітленні негативних рис. Анекдоти стають наочною ілюстрацією тих стереотипів, які впродовж тривалого часу утвердилися в народній свідомості щодо представників інших націй.

У розвиток закресленої теми в анекдотознавчому доробку І. Франка варто згадати про статтю “Угорська казка” Вацлава Потоцького і “пся крив” (опублікована у журналі “Wisła” 1892 року), в якій він виразно говорив про наявність вельми кількісної та популярної групи анекдотів про представників інших етносів. У таких зразках, стверджував автор дослідження, у незавуальованій формі висловлено “кепкування одних племен над іншими, ущипливості, які жартома кидають один одному сусіди” [11, т. 28, с. 316]. Схожі думки знаходимо й у М. Драгоманова, який увагу до розлогого циклу жартів з дотепно-дошкульною характеристикою представників інших етносів підтвердив тезою: “Межи анекдотами, котрих повно в українській народній словесности, є чимало таких, де майже завжди виступають чужинці, найчастіше циган, іноді жид...” [5, с. 217–218]. Для наочного підтвердження висловлених міркувань

І. Франко подав зразок такого типу анекдоту із відповідним коментарем. Він писав: “Загальновідомий вираз “сліпий мазур”; менше відомим є те, що мазури Західної Галичини тим самим прізвиськом називають українців; звідси походить такий обмін ввічливостями у дошкульному анекдоті, який я записав у Дрогобичі: “Зустрів одного разу мазур малорусина і питає його:

– Чи правда, що малорусин родиться сліпим?

– Авжеж, правда, – відкаже, – і тому завжди наймає мазура, щоб йому сім днів у с... дмухав, доки не прозріє” [11, т. 28, с. 316].

Окрему рубрику анекдотичного репертуару формують твори, об’єднані по статтю головного героя. У сміховій традиції кожного народу можна виокремити улюбленого персонажа, який опиняється в епіцентрі різноманітних несподіваних ситуацій. У турків таким героєм є Карагец, у поляків – Sowizdrzał, у німців – Till Eulenspiegel... На прикладі турецьких анекдотів про Карагеца І. Франко спробував дати коротку характеристику головного героя популярного циклу. Черноокий (так з турецької перекладається ім’я цього персонажа), як пише український учений, “се тип відвічного блазня-штукаря, простакуватого, глупо-розумного, наївного та хитрого, з наскрізь демократичними інстинктами, ворога всякої пересади, всякої штучності, всякого фарисейства” [11, т. 36, с. 173]. Аналізуючи групу польських фацецій про Sowizdrzala, наш учений спрямував дослідницьку увагу на з’ясування їх генези і дійшов висновку, що “...збірка більш або менше масних анекдотів, нанизаних довкола особи Sowizdrzala, блазня і штукаря, прийшла в XVI в. до Польщі з Німеччини, де центральним героєм, довкола якого згруппувалися ті анекдоти, зробився з початку того віку Till Eulenspiegel..., німецький першовзір Sowizdrzala перероблювано та збагачувано щораз новими концептами...” [11, т. 36, с. 173].

У фольклористиці І. Франко ніколи не був “кабінетним ученим”. Усі теоретичні конструкції він будував на основі докладного аналізу живого середовища побутування уснословесних творів. Не винятком був анекдот, багато зразків якого дослідник записував *in flagranti*. Учений спостеріг, що народне дотепне слово завжди виринає у контексті бесіди, відтак, є належні підстави віднести його до розмовних жанрів, тих, які розкривають повноту своїх функціональних потенцій у безпосередньому мовленнєвому потоці. Враховуючи практичний досвід фіксації анекдотів, І. Франко чітко виписав показники життєвих координат жанру у контексті моделювання головних типів “народної конверсації”. З цього приводу він компетентно зазначав, що у серйозній господарській бесіді “поважним людям не до лиця... смішити анекдотами” [11, т. 37, с. 9].

В І. Франка знаходимо й те, що автор монографії “Етюди до студій над українським народним анекдотом” Р. Кирчів образно назвав “заглиблення в біографію українського анекдоту” [6, с. 11]. Показовою є вже цитована розвідка “Жидівська війна”, де з’ясовано етапи розвитку і трансформації анекдотичного сюжету про сповнений різноманітних комічно-безглузких ситуацій похід жидівського війська, “добірні войовники” якого спершу сприймають цвітуче гречане поле за річку, а згодом, після наказу командира “Е, ци рецьки, ци не рецьки, моє войськи марш!” (тут, коментує І. Франко, оповідачі свідомо “наслідують жидівський говір”), вважаючи справжню повноводу ріку ланом

квітучої гречки, гинуть у бурхливих водах бистрини. Для того, аби якнай докладніше “списати життєвий шлях” цього зразка і крок за кроком простежити його мандрівку світом, І. Франко піднімає великі пласти літератури, заглядаючи до давньої Індії, черпаючи з “мутних середньовікових джерел”.

Досить швидко оригінальні ідеї І. Франка у царині анекдотознавства належно оцінили провідні фольклористи. Зокрема у переліку найважливіших українських праць у цій сфері уснословеснознавчих пошуків автор розлогої монографії “Разыскания в области анекдотической литературы” М. Сумцов згадує студію І. Франка “Жидівська війна”, що згодом отримала й продовження “Ще жидівська війна”. Дослідник зазначав, що Франкова розвідка належить до обсягу тих небагатьох, в яких взято до наукового опрацювання “весьма немногие отдельные мотивы” [8, с. 1]. На жаль, М. Сумцов не представив усієї повноти анекдотознавчих міркувань львівського колеги, адже не згадав про Франкову концептуальну дефініцію жанру, про ґрунтовну теоретичну оцінку анекдоту на рівні міжжанрових контактів. Однак продуктивну ідею докладного аналізу конкретного мотиву М. Сумцов не лише підкреслив, а й продовжив “досить щасливо”. Харківський дослідник розвинув Франкову тему “жидівської війни” і, залучивши більшу кількість варіантів, акцентував на динамічному представленні низки комічних ситуацій, в які потрапляють “безталанні жиди”. Загалом високо оцінюючи Франкові висновки щодо опрацювання вказаного сюжету, автор “Разысканий” вважав дуже натягнутим долучення до теми біблійного мотиву про успішний перехід євреїв через Червоне море і подальшу загибель фараона з його військом у морській безодні. М. Сумцов резюмував, що в назагал високолетній студії І. Франка, яка є “першою спробою підійти до вивчення досить об’ємного циклу оповідок про дурні народи”, “зближення біблійної оповіді з вищезазначеною темою видається зайвим” [8, с. 22].

Говорити про значний евристичний потенціал фольклористичних студій І. Франка є чимало підстав. Навіть короткі тези ученого, в яких конденсовано висловлено суть перспективного напрямку досліджень, у багатьох моментах знаходили і знаходять своє продовження у працях сучасних фольклористів. Наприклад, глибокодумна теза І. Франка про те, що анекдоти, ці “дрібні твори”, мають велике “культурно-історичне значення”, лягла в основу монографічного дослідження Р. Кирчіва, яке автор скромно назвав “Етюди до студій над українським народним анекдотом”. Саме згаданий “проникливий концепт”, як зазначає Р. Кирчів, став своєрідним обрамленням його праці, своєрідним ключем до розв’язання того серйозного культурно-історичного заряду, що криється в анекдотах. Загалом Р. Кирчів органічно вписує І. Франка в, на жаль, не багату історію українського анекдотознавства, цілком заслужено відводячи йому визначальну роль в остаточному утвердженні проблеми народної гумористики в науці. Щоправда, в широко закросному проєкті Р. Кирчів не мав на меті висвітлити усі аспекти Франкової рецепції жанру, натомість помітною є тенденція накреслити ті важливі стимули, які вербалізував, а частково і реалізував І. Франко у своїх студіях.

Принципи проникнення і дальшого опрацювання анекдотичних сюжетів у літературі також опинилися в об’єктиві наукового зацікавлення І. Франка. Зокрема це питання набуло статусу першочергового і надважливого під час докладного аналізу

творчого доробку С. Руданського, особливо ж його “Співомовок”, які майже повністю побудовані на використанні фольклорного матеріалу. Враховуючи цю особливість, І. Франко констатував, що “Співомовки” С. Руданського є “найоригінальнішим і найбільш народним” компонентом творчості письменника. “Се чує кожний, читаючи ті твори, але доказати се поки що не можемо, поки не будуть зібрані з уст народа оповідання, що послужили йому за взірць. Се конечно потрібне, між іншим і для оцінки того, наскільки власної творчості проявив Руданський в оброблюванні сирого матеріалу усного” [11, т. 28, с. 220]. Сам І. Франко зробив низку кроків до реалізації задекларованого задуму. У короткій замітці “Ні зле, ні добре”, що з’явилася на сторінках “Зорі”, він вивчив фольклорне джерело однойменної співомовки і паралельно розвинув низку важливих для анекдотознавства проблем. Передусім учений дослідив, що за виразним національним колоритом твору криється первісно “чуже добро”: “При тім річ сама основана на таких чисто українських відносинах, як чумацтво, подорож у Крим, погана пригода в степу, що всякий відразу згодиться, що маємо тут діло з анекдотом наскрізь національною, родимою українською. А прецінь докладний дослід показує, що осуд такий був би зовсім хибний і що анекдота ся зробила досить далеку дорогу, поки прийшла до рук такого майстра, яким був безперечно Руданський” [13, с. 314]. Народну анекдотичну основу творів С. Руданського І. Франко неодноразово виводив на сторінках вже згадуваних “Галицько-руських народних приповідок”. У коментарях учений розгортав повні сюжети анекдотів, які паралельно функціонують у скристалізованій формі паремій, і аргументовано доводив, що саме вони надихнули поета до створення його унікальних співомовок. Наприклад, у ремарці до прислів’я “Журит ся, де ся воробці подіют, як коршма згорит” зазначено: “Натяк на анекдоту про жида, що в часі пожежі коршми, журился лише тим, куди подіються воробці, що мали на ній гнізда” [1, т. II, с. 182, № 12432]. Саме цей сюжет, вважає І. Франко, розвинув ув одній із своїх співомовок С. Руданський. Аналогічний зв’язок народного анекдоту із твором письменника-гумориста І. Франко “прочитує” і у коментарі до приповідки “Забув єм, як жид за шаблю”, стверджуючи, що це “натяк на анекдот про жида, що вмів шаблюю грозити своїй жінці, але, коли явився дійсний козак, він забув свою шаблю і сховався” [1, т. II, с. 188, № 12516].

Відгомін народної гумористики у творчості інших майстрів слова І. Франко також студював досить уважно. Приміром популярний в українській словесності мотив із “недоладним” рахуванням, що має яскраві зразки у німецькій народній літературі (про цей мотив згадує і М. Сумцов у праці “Разыскания в области анекдотической литературы. Анекдоты о глупцах”), як спостеріг учений, успішно “проторував” собі шлях у белетристику “і його чудово використав Григорій Квітка-Основ’яненко у своїй гумористичній повісті “Конотопська відьма” [10, с. 325]. В іншій праці, розгортаючи думку про промінюючу силу анекдотів, І. Франко писав: “Елемент гумористично-сатиричний дуже багатий у нашого народу, його гострий дотеп, його сльозами проблискуючий сміх послужив за основу безсмертним творам Миколи Гоголя, сплотив знамениті Квіткині повісті “Салдатський патрет”, “Конотопську відьму” та ін.” [14, с. 318].

Під час аналізу роману Б. Пруса “Форпост”, І. Франко звернув увагу на те, що автор

неодноразово вдається до літературного опрацювання народних анекдотів. Зокрема, вважає дослідник, на основі народного жарту побудована сцена оренди луки, коли пан задля сміху пропонує продати нерішучому селянинові Слімаку сіножать за півціни, лише за умови, якщо селянин погодиться зробити це негайно і без “нараджень” з жінкою. І другий епізод з роману, який, за думкою І. Франка, має анекдотичну основу, це сцена прибуття німецьких колоністів у село, де оту дивовижну процесію чужинців завершує чоловік, що простягся на візку, який, з одного боку, тягне собака, а з другого – жінка [11, т. 27. с. 90].

Попри, на перший погляд, незначну кількість спеціальних анекдотознавчих студій у І. Франка, ґрунтовний аналіз усього комплексу питань, які задекларував, а в багатьох моментах і серйозно розвинув, учений, переконливо засвідчує, що у цій тривалій час ігнорованій і виведеній за межу систематичного наукового дослідження галузі уснословеснознавства йому вдалося досягти чималих успіхів, зосібна довести, що “вони (анекдоти. – С. П.) все ж варті уваги як документи, що свідчать про настрої суспільства, про інтелектуальну і моральну атмосферу, в якій жили наші предки” [10, с. 324].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галицько-руські народні приповідки : у 3-х т. / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. – 2-ге вид. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006–2008. – Т. 1–3.
2. *Гарасим Я.* Нариси до історії української фольклористики / Я. Гарасим. – К. : Знання, 2009.
3. *Гнатюк В.* Переднє слово / В. Гнатюк // Галицько-руські анекдоти. – Етнографічний збірник. – Львів, 1899. – Т. VI.
4. *Драгоманов М.* Замітки про систематичне видане творів української народної словесности / М. Драгоманов // Драгоманов М. Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність та письменство. – Львів, 1899. – Т. I.
5. *Драгоманов М.* Турецькі анекдоти в українській народній словесности / М. Драгоманов // Драгоманов М. Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність та письменство. – Львів, 1899. – Т. I.
6. *Кирчів Р.* Етюди до студій над українським народним анекдотом / Р. Кирчів. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2008.
7. *Колесса Ф.* Українська усна словесність / Ф. Колесса. – Львів, 1938.
8. *Сумцов Н.* Разыскания в области анекдотической литературы. Анекдоты о глупцах / Н. Сумцов. – Харьков, 1898. – 200 с.
9. Франко І. Галицькі народні казки. В Берліні пов. Бродського із уст народа списав О. Роздольський. Впорядкував і порівняння додав І. Франко / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1895. – Т. I.
10. *Франко І.* Додаткові томи до Зібрання творів у п’ятдесяти томах / редкол.: М. Жулинський (голова) та ін. / І. Франко – К. : Наукова думка, 2008. – Т. 53: Літературознавчі, фольклористичні, етнографічні та публіцистичні праці, 1876–1895.
11. *Франко І.* Зібр. творів : у 50-ти т. / І. Франко – К. : Наукова думка, 1976–1986.
12. *Франко І.* Паралелі / І. Франко // Гнатюк В. Галицько-руські анекдоти (Додаток) / В. Гнатюк. – Етнографічний збірник. – Львів, 1899. – Т. VI.

13. Франко І. Студії над Ст. Руданським. “Ні зле ні добре” / І. Франко // Зоря, 1892. – Р. XIII. – Ч. 16. – С. 314–315.
14. Франко І. Друг / І. Франко. – 1876. – № 20. – С. 318.

*Стаття надійшла до редколегії 10.09.2011
Прийнята до друку 26.09.2011*

“STARTING THE EVALUATION AND DEFINITION OF WHAT WE REFER TO AS THE HUMOUR OF THE UKRAINIAN PEOPLE...”: ANECDOTE STUDIES DISCOURSE OF IVAN FRANKO

Sviatoslav PYLYPCHUK

*The Ivan Franko National University of Lviv,
Institute of Franko Studies,
1, Universytets'ka Str., Lviv, Ukraine, 79000*

The article analyzes the Franko's achievements in the realm of anecdote studies. Emphasis is given to the fact that the scholar substantially contributed to elevating the research of the Ukrainian folk anecdote from the level of occasional essays to the level of systematic scholarly consideration aimed at complex analysis (recording, defining, contacts with other genres, functional capacities, sphere of usage, comparative analysis, reception in belle-lettres etc.) of this essential folklore unit.

Key words: anecdote, facetiae, folk humour, anecdote studies, cycle, interlude, vertep (Christmas) drama.

“ПРИСТУПИТЬ К ОЦЕНКЕ И ОБОЗНАЧЕНИЮ ТОГО, ЧТО НАЗЫВАЕМ ЮМОРОМ УКРАИНСКОГО НАРОДА...”: АНЕКДОТОВЕДЧЕСКИЙ ДИСКУРС ИВАНА ФРАНКО

Святослав ПИЛИПЧУК

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
Институт франковедения,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000*

Проанализированы достижения И. Франко в области анекдотоведения. Обозначена важная роль ученого в переведении исследований об украинском народном анекдоте из плоскости случайных заметок в русло систематического научного поиска, направленного на комплексное изучение (фиксация, дефиниция, контакты с другими жанрами, функциональные возможности, сфера употребления, компаративный анализ, беллетристическая обработка и т. д.) этой важной формации фольклора.

Ключевые слова: анекдот, фацеция, народная юмористика, анекдотоведение, цикл, интермедия, вертепная драма.